

Секція «Культурні практики повсякденності»

Лясецька Н. В. студ.
Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького
Науковий керівник: Єрмоленко С.І.

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ОКСАНИ ЗАБУЖКО ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВОКАТИВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Естетичні погляди письменників завжди впливають на їхні твори. Не є винятком і творчість Оксани Забужко. Її активна життєва позиція, вміння апелювати до слухачів або читачів, чітко простежується й у її прозі. Митець через різні мовні засоби передає стосунки між героями, їхні приховані мотиви, недомовленості, соціальні ролі тощо. Одним із таких засобів впливу є вокатив.

Актуальність статті зумовлена підвищеною увагою сучасної лінгвістики до вивчення специфіки мовлення у сучасній українській літературі, зокрема до вокативів у прозовому мовленні Оксани Забужко як виразників її естетичних мовних уподобань.

Вокатив із семантико-синтаксичного боку досліджували М. Скаб [4] (семантико-синтаксична варіативність вокатива в українській мові),

із функціонально-структурного М. Гринишин [1] (вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування) та ін.

Метою дослідження є визначення семантико-граматичних особливостей вокатива на матеріалі творчості Оксани Забужко, які передають естетичні погляди письменниці.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

розкрити зміст понять: вокатив, звертання;

систематизувати вокативи за граматичною організацією і за ступенем вияву семантики на матеріалі художніх текстів Оксани Забужко;

проаналізувати специфіку вокативів у прозі Оксани Забужко через призму її естетичних поглядів.

Термін «локатив» ми тлумачимо у широкому розумінні, посилаючись на «Словник іншомовних слів»: «локатив» 1) кличний відмінок; 2) звертання [5, с. 223].

У граматичній системі сучасної української мови кличний відмінок виявляє семантико-синтаксичну, формально-синтаксичну і морфологічну співвідносність із називним відмінком. Зокрема, обом відмінкам притаманна абсолютна омонімія закінчень у прикметниках та у формі множини іменників і часткова омонімія в іменникових формах однини. Напр.: Добре утро, Адриан Амброзьч [2, с. 172]; Я йду, Адуська, секундочку, вже йду!.. [2, с. 239]; Хто сміливий, агов, дівчата! [3, с. 316].

Залежно від різних типів реченневих конструкцій потрібно розрізняти чотири різновиди вокатива (з уведенням до функціональних характеристик емотивних супровідних відтінків):

1) семантично складний кличний (кличний адресата – потенційного суб'єкта дії); напр.: Господи, покажи їм, хай усе перейде добре [2, с. 206]; Помоліться за моїх батьків, отче... [2, с. 214];

2) семантично складний кличний акцентованого адресата і відповідно нейтралізованого суб'єкта; напр.: Його просто пізно принесли, «Орку» [2, с. 216];

3) кличний ідентифікуючий полісемантичний, що дублює відповідну семантико-синтаксичну функцію синтаксично пов'язаного з ним займенникового іменника другої особи; напр.: Та ти таки направду помічна медсестра, дівчино! [2, с. 223]; Адю. Адю, а коли ти був маленький, ти з дівчатками грався?.. [2, с. 255];

4) кличний однокомпонентного речення як конденсат адресатно-предикатно-суб'єктної структури, напр.: Адюсь. Адю, послухай мене [2, с. 249].

Отже, первинними функціями кличного є семантико-синтаксична функція адресата вольової дії – потенційного суб'єкта дії і формально-синтаксична функція підмета.

Своєю структурою вокативні речення збігаються із звичайним непоширеним звертанням. В обох випадках головним і єдиним членом виступає ім'я особи. Проте своїм змістом вокативне речення багатше від звичайного звертання, бо не розчленовано виражає якусь думку-почуття, що нею супроводиться звертання до особи. Ця думка завжди модально й емоційно забарвлена і виявляється у своєрідній інтонації, яка не цілком збігається з інтонацією звичайного звертання, залишаючись щодо типу звертально-спонукальною.

Є кілька основних груп вокативних речень, які розрізняються змістом і функцією:

1) вокативне речення, що ними гукають когось, просять, закликають чи вимагають якимось зреагувати на поклик, зробити щонебудь, розповісти, пояснити і под. Напр.: Дарцю. Дарцю, ти чуєш мене? [3, с. 91];

2) вокативне речення з виразною спонукальною функцією – попереджувальною, заборонною, наказовою тощо; з їх допомогою мовець застерігає особу, до якої звертається, від непродуманих чи небажаних вчинків, висловлювань. Напр.: Сесто, сестро [3, с. 160] (назва оповідання); Ленця. Ленця, любов моя [3, с. 232];

3) вокативне речення, що виражають різноманітні реакції мовців, їх внутрішні переживання, які сконцентруються у звертанні і передаються інтонацією, підказують ситуацію, контекстом. Ці вокативні побудови можуть виражати радість і здивування мовців при зустрічі, часто несподіваній, напр.: Чоловіче! Адаме! Я поставив тебе у центрі всесвіту [3, с. 121]; О сліпуче, прекрасне і дике! Грай вогнями... [3, с. 123].

Таким чином, специфіка вокативів у прозі Оксани Забужко полягає у тому, що кількість вокативів у ній, порівняно з іншими письменниками, незначна. Вона полюбляє художню публіцистику, яка не передбачає вокативів. Серед вокативів переважають традиційні непоширені, при яких, найчастіше, трапляються займенники 2-ої особи; постпозиція і препозиція щодо розміщення вокативів, в цілому, збігаються за частотністю використання.

Письменниця часто послуговується пестливими формами вокативів, повторами, вигуками і підсилювальними частками, щоб передати емоційно-експресивну характеристику персонажів, описати стосунки між ними, вказати на основні риси характери тощо. Називний відмінок як дублет кличного, окрім дібраних російськомовних варіантів, у Оксани Забужко майже не трапляється. Письменницю вважають послідовницею нормованого літературного написання слів, інтелігенткою та інтелектуалкою, яка пропагує українську мову на теренах не тільки нашої Вітчизни, але й за кордоном, тому такий висновок, який випливає зі сказаного є логічним і вмотивованим.

Використання вокативних речень у прозі письменниці обмежене, це пов'язано з тим, що Оксана Забужко переважно використовує складні синтаксичні конструкції, які не потребують таких речень. Вокативні речення у творчості Оксани Забужко трапляються у назвах оповідань «Сестро, сестро», а також вони часто повторюють (дублюють) вокатив у наступних синтаксичних конструкціях. Окрім того, варто зазначити, що вокатив у письменниці має національно-фольклорне забарвлення, як-от: лагідні (пестливі) форми кличного відмінка Оксана Забужко використовує не тільки у зверненні до рідних, друзів, товаришів, а й – до ворогів, опонентів (вороженьки, подруженьки).

Оксана Забужко – яскравий представник елітарної сучасної літератури, з високими естетичними поглядами на українське слова, а саме – вокатив, вона прагне удосконалити українське розмовне мовлення відповідно до вимог часу.

Список використаних джерел:

1. Гринишин М. Вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування / Марія Гринишин. – Режим доступу : <http://mova.dn.ua>
2. Забужко О. Музей покинутих секретів : Роман / О. Забужко. – К. : Факт, 2009. – 832 с.
3. Забужко О. Тут могла б бути ваша реклама : Оксана Забужко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.
4. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові / М. С. Скаб. – Чернівці : Місто, 2002. – 272 с.
5. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПОРІВНЯЛЬНИХ ЛЕКСЕМ

Естетичні погляди Юрія Андруховича завжди цікавили його шанувальників. Адже «Станіславський феномен», який працює в стилі постмодерну, є виразником новітнього підходу до цього питання. З боку індивідуального мовлення, цікавими, як на наш погляд, є порівняльні лексеми, якими він послуговується у своїй творчості.

Актуальність статті зумовлена підвищеною увагою сучасної лінгвістики до вивчення порівнянь, зокрема потребою детального висвітлення їхньої сутності, різновидів, засобів вираження, структурних, семантичних характеристик у художній літературі, їхніх естетичних впливів на читача.

Порівняльні конструкції із лексико-граматичного боку досліджували Н. Шаповалова [10] (функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові) й І. Кучеренко [7] (порівняльні конструкції мови в світлі граматики), тоді як із стилістичного – А. Сващенко [8] (порівняння у творчості О. Кобилянської), Л. Ставицька [9] (порівняння в поемі М. Бажана), Г. Конторчук [6] (порівняння в поетичному мовленні В. Стуса), О. Барменкова [5] (компаративна модель світу в російській мові та її реалізація у творах І Бабеля) та ін.

Одним із найменш досліджених в українському мовознавстві у цьому колі проблем є питання вираження порівнянь у художній прозі, а саме у творчості Юрія Андруховича.

У цих текстах порівняння мають значний стилістичний потенціал: вони надають асоціативного світосприймання описові дійсності, особи чи предмета; увиразнюють їхню експресивну ознаку тощо. На думку багатьох лінгвістів, такі порівняння виконують передовсім естетичну функцію. І ця властивість порівнянь із великою майстерністю використана в творчості «Станіславського феномена» – Юрія Андруховича, який організував літературне угруповання «Бу-Ба-Бу» у 90-х рр. ХХ ст., нині пише прозові твори та є активним громадським активістом, поборником європейської інтеграції, шанувальником